

לכבוד
 ראש הממשלה, ח"כ בנימין נתניהו
 השר וחבר "קבינט המלחמה", ח"כ בנימין גנץ
 שר האוצר בצלאל סמוטריץ'
 ראש מנהלת "תקומה", תא"ל (מיל) משה אדרי
 שלום רב,

מענה להשלכות המלחמה על נשים וילדים ולהיעדר ייצוגן של נשים סביב שולחן קבלת ההחלטות

ב-7 באוקטובר 2023 נכנסה מדינת ישראל לאחת מן המלחמות הקשות בתולדותיה בעקבות מתקפת טרור אכזרית, רצחנית וחסרת תקדים, אשר כוונה בעיקרה לאזרחים ואזרחיות, גברים נשים, תינוקות ילדים וילדות, קשישים וקשישות. מעבר להיקף העצום והמחריד של נרצחים ונרצחות, פצועים ופצועות, חטופים וחטופות הנתונים לסכנת חיים ממשית ואנשים ונשים שאיבדו את כל עולמם, ומעבר לאסון הבלתי נתפס של יישובי עוטף עזה והאיום המתמשך עליהם ועל כל יישובי הדרום ומרבית אזורי המדינה, אין אזרח או אזרחית בישראל אשר אינם מושפעים ממצב החירום המתמשך, בכלל היבטי החיים.

בין כלל ההשפעות הקשות והנרחבות, ניתן להצביע על טווח משמעותי של השלכות הנוגעות באופן ישיר או מוגבר לנשים, נערות, ילדות וילדים - הן בשל ההיקף חסר התקדים של הנשים, הנערות והילדות שהן קורבנות המתקפה הרצחנית והיקף הנשים המעורבות בלחימה על כלל היבטיה, הן בשל מאפייני אוכלוסיות אלו והצרכים הרלוונטיים אליהן באופן ייחודי או מועצם והן בשל הפגיעה הדרמטית, מאז פרוץ המלחמה, במענה המדינתית לצרכים בסיסיים וחיוניים שקשורים באוכלוסיות אלו והזנתם ל"חלק האחורי של הבמה" (זאת אם בשל קשיים אמיתיים בהפניית קשב ומשאבים, ואם בשל העובדה כי הלך הרוח המוביל מאז פרוץ המלחמה הינו "גברי מלחמתי" תוך זניחת היבטים האזרחיים).

בין היתר, אנו מזהות פגיעה והזנחה של היבטים משמעותיים הנוגעים להורות וחינוך לנוכח צמצום או ביטול המסגרות החינוכיות, היבטים תעסוקתיים ייחודיים, היבטים הנוגעים לאלימות כנגד נשים, למוגנות וביטחון אישי, שירות נשים במילואים, חוסן נפשי ועוד.

דוח הוועדה המייעצת למטה לביטחון לאומי שפורסם ביוני 2022 ואשר אומץ עקרונית בהחלטת הממשלה 1845 משנת 2022, קבע ש"החלטות של הדרג המדיני בשגרה וגם בחירום חייבות להתקבל ברגישות מגדריות נאותה, תוך ייצוג הולם לשני המינים, הכרה בצרכים הנבדלים של נשים וגברים מאוכלוסיות ומגזרים שונים ופיתוח מענים ייעודיים המותאמים לצרכים אלו. יישום עקבי של הכרה זו בוועדות השרים בהן מתקבלות ההחלטות

בחירום ובגופים המסייעים לקבלת החלטות אלו, יתרום באופן ישיר לתחושת הביטחון והחוסן האישי של אזרחי המדינה כולם ובכך יתרום לקידום החוסן הלאומי."

בהקשר זה יש להוסיף, כי גם היעדים הגלובליים של האו"ם לשנת 2030, המחייבים את ישראל לפי החלטת ממשלה 4631 מיום 14.7.2019, מחייבים לקחת בחשבון שיקולים של חינוך, בריאות, ביטחון תזונתי, תעסוקה הוגנת וצמיחה כלכלית, שוויון מגדרי ושיתוף פעולה של המדינה עם החברה האזרחית. אנו סבורות שהמסר של היעדים "לא להשאיר אף אחת ואחד מאחור" מהווה מצפן חשוב שצריך ללוות את קבלת ההחלטות בימים קשים אלה. אף מעבר לכך, יש לזכור כי המלחמה הקשה הנוכחית פרצה כאשר החברה הישראלית קרועה ושסועה ומחקרים, דבר המעלה אף יותר את חשיבות הייצוג המגוון, בפרט כאשר קיימים מחקרים המוכיחים את חשיבותן של נשים בהליכי שיקום ובניית לכידות ואמון.

על אף האמור, נכון להיום, סביב שולחנות קבלת ההחלטות העוסקים במלחמה ובהשלכותיה ובהליכי השיקום העמוקים הנדרשים, קיים תת ייצוג ניכר לנשים המהוות מעל 50% מהאוכלוסייה. הדבר נכון ביתר שאת הן בקבינט המלחמה ובקבינט הביטחוני-מדיני והן בקבינט החברתי-כלכלי אשר הוסמך ע"י הממשלה לטפל בכלל ההיבטים האזרחיים של המלחמה, ואשר מקרב 20 חבריו חברות שלוש נשים בלבד, אחת מהן במעמד משקיפה.

לנוכח האמור, קיים חשש נוכח וניכר כי על אף הזמן שחלף מאז פרוץ המלחמה, צרכיהן של נשים וההשלכות הייחודיות עליהן ועל ילדות וילדים אינן נלקחות ואינן עתידות להילקח בחשבון, זאת בפרט לנוכח המציאות בה נשים סובלות מתת ייצוג משמעותי בכלל הדרגים הבכירים בממשלה הנוכחית.

בהמשך לכך, אנו - נציגות ארגוני הנשים החתומים מטה - קוראות לממשלה ולקבינט החברתי כלכלי לפעול לאתגר לשינוי המצב בהיבטים הבאים:

1. הגדלה משמעותית של הייצוג הניתן לנשים, המהוות מעל 50% מהאוכלוסייה, בכל שולחנות קבלת החלטות העוסקים במערכה, בהשלכותיה ובהליכי השיקום.
2. בניית מנגנון להיוועצות שוטפת של מקבלי ומקבלות ההחלטות בממשלה עם גורמי מקצוע חיצוניים ועם ארגוני החברה האזרחית העוסקים בתחום המגדר וזכויות הנשים טרם קבלת החלטות המשפיעות על כלל האוכלוסייה במדינת ישראל, במטרה לגבש פתרונות ראויים, רלוונטיים ואפקטיביים. יודגש כי כלל ארגוני הנשים החתומים מטה, שהינם בעלי עשרות שנות ניסיון בתחומי המגדר וזכויות נשים, עומדים לרשות מקבלי ומקבלות ההחלטות לכל התייעצות או צורך מקצועי בהקשר זה. בהמשך לכך, אנו קוראות לכינוס הוועדה הציבורית המייעצת למטה לביטחון לאומי לבחינת הסוגייה של הטמעת החשיבה המגדרית בעת גיבוש המלצות למדיניות לאומית במצבי חירום.
3. התייחסות מיידית וגיבוש מענים לצרכים המרכזיים הרלוונטיים ביתר שאת לנשים, ילדות וילדים והמפורטים להלן - יודגש, כי אין מדובר ברשימה הממצה את כלל הסוגיות וההחלטות הנדרשות, בוודאי בהתחשב בעובדה כי אנו צפויות וצפויים למערכה ארוכה ולתקופה ממושכת של שיקום, טיפול ומענה לנפגעים ולנפגעות ולכלל הציבור הישראלי, ובהתאם סוגיות נוספות תעלנה עם התקדמות המלחמה ותהליכי השיקום שלאחריה.

עיקרי המענים הנדרשים - תקציר מנהלים.ות

- **חינוך - הקצאת כל המשאבים הנדרשים למתן מענה חינוכי רציף ושוטף לכל ילדי המשפחות המפונות,** תוך הרחבת האוכלוסיות הזכאיות, בניית תוכניות לטווח הקצר, הבינוני והארוך לשמירת רצף חינוכי, הכשרות מבנים ייעודיים והכשרות צוותים חינוכיים ומענה טיפולי ופסיכולוגי מוגבר ושוטף. לצד זאת, נדרשת היערכות מוגברת וכלל ארצית למתן מענה למסגרות חינוכיות בכל הארץ ובכל הגילאים (החל לגילאי לידה עד שלוש ועד י"ב), לרבות היערכות למערכה ממושכת ואיתור פתרונות לעמידה בהנחיות פיקוד העורף, מתן מענה לתשלומי הורים במקומות בהן המסגרות נותרו סגורות, הכשרות צוותים נוספים ומענה פסיכולוגי ורגשי.
- **אלימות במשפחה ואלימות נגד נשים -** נשים נפגעות ושורדות אלימות וילדיהן חיים במעגל אלימות המייצר פגיעה ופוסט טראומה בצידה. המשבר הנוכחי מאופיין ב"טראומה חברתית" שהינה תוצאה של פשעי המלחמה, ריבוי אובדנים, פגיעה בתחושת הביטחון, פגיעה בתחושת האמון במעטפת ההגנה של המדינה, פגיעה קשה בתינוקות, ילדים, נשים, קשישים ללא אבחנה ופליטות שנכפתה על "שברי הקהילות" בנגב המערבי וישובים נוספים בצפון ובדרום. למעשה, הנשים והילדים החשופים לאלימות חווים מציאות של טראומה בתוך טראומה ותחושת איום הן מבית והן מחוץ לבית. הפרדוקס המובנה במצב הנוכחי הינו הקול הפנימי והקול החיצוני שמשדר לנשים הנפגעות ש"עכשו זה לא הזמן" להעלות את הקשיים, בשל מצב המלחמה ולנוכח הזוועות והאבל. עם זאת, ההשתקה הזו עלולה להביא להתעלמות מנורות אדומות, הן ע"י האישה והן ע"י סביבתה ו"הצופים מהצד" - מה שיוביל למצבי מסוכנות שלא יאוטר ויטופל בזמן. ע"פ ניסיון העבר ממשבר הקורונה וממצבי חירום קודמים וע"פ פניות שכבר מגיעות מהשטח, אנו צופות החמרה ועלייה חדה באלימות במספר מקרי האלימות במשפחה וחומרתם כבר בימים הקרובים, ובוודאי ככל שמצב החירום יתמשך, ועימו הלחץ, הטרומה והחרדות. **נדרשת היערכות מיידית של כלל המערכות הרלוונטיות להגברת המענים לנשים נפגעות אלימות,** לתגבור ומיגון המקלטים ודירות המעבר, תגבור המענים בקהילה, המענים הנפשיים, הטיפוליים והמשפטיים, להכשרת צוותי טיפול, לפעילות יזומה לזיהוי מוקדם ולתמיכה בנשים נפגעות אלימות ובנשים אשר יצאו ממערכות משפחתיות אלימות ובמשפחותיהן ולטיפול מוגבר בגברים אלימים במסגרות השונות.
- **אלימות מינית -** כחלק מההתמודדות עם השפעות המלחמה, עולים מעגלים שונים של פגיעות מיניות המצריכים התייחסות ממשלתית ותגבור מענים רלוונטיים - נפגעות ישירות מפשעי מלחמה ואלימות מינית במהלך המתקפה ביום ה-7 באוקטובר, נפגעות ונפגעים משניים אשר חזו בפגיעות, נפגעות ונפגעי עבר החווים התמודדות חוזרת עם טראומה, וכן חשש מבוסס לעליה במקרי האלימות המינית בתקופה המלחמה הממושכת. לצד כל אלו יש להביא בחשבון את הקושי של הנפגעות והנפגעים בקבלת טיפול בתקופות אלו ואת ההשלכות מרחיקות הלכת העשויות להיות לכך.
- **סכנות הרחבת הנשק במרחב האזרחי -** לצד הדרישה המובנת למתן אמצעי הגנה לאזרחים לנוכח מתקפת הטרור הרצחנית, אנו מודאגות וחוששות מההשלכות הכבדות ומהסכנות של ההקלות מרחיקות הלכת בקריטריונים למתן נשק אזרחי ולצפי להכפלת הנשק במרחב האזרחי פי שלושה או ארבעה לפחות. על מנת לא לסכן חיים נוספים ולוודא כי נשק לא מגיע לידיים הלא נכונות, נדרש, מיידית וכבר בשלב זה להגביר את מנגנוני הפיקוח והסינון לחלוקת הנשק ולטייב את מערכות העברת המידע כך שלא יינתן נשק למי שהינם בעלי עבר של מסוכנות על רקע נפשי, עבירות אלימות או אלימות במשפחה.

- **שוק העבודה והשלכות תעסוקתיות וכלכליות** - במרבית המשפחות, נשים הן הנושאות העיקריות כיום בנטל הטיפול במשפחה ובילדים, בוודאי בתקופת מלחמה שבה גברים רבים גם מגויסים לשירות מילואים, והן הנפגעות העיקריות מסגירת או צמצום מסגרות החינוך בכל הגילאים (הדבר נכון ביתר שאת בכל הנוגע לאמהות חד הוריות הנושאות בנטל לבדן). מעבר לכך, נשים נפגעות באופן משמעותי מסגירה או צמצום של עסקים בתחום המסחר, השירותים, התרבות והפנאי. **על הממשלה לפרסם בהקדם האפשרי מתווה מלא ורשמי לפיצוי מעסיקים. וועבדים. ות והנחיות מפורטות לשוק התעסוקה בעקבות המלחמה לצורך הגברת הוודאות ויצירת מענה כלכלי ותעסוקתי.** בין היתר, נדרשים מענים מיידים לסוגיות כגון: אכיפה והגנה מפני פיטורים בלתי חוקיים, מענה לצמצום שעות או היקף משרה, הגדרה נכונה של אזורי הזכאות לפיצוי, התניית הפיצוי למעסיקים בתשלום שכר, הסדרת סוגיות הנוגעות לחופשה ללא תשלום, הסדרה ואכיפה של כל הזכויות הנוגעות לנשים המשרתות במילואים, איסור כפיית חל"ת, מענה לעסקים קטנים וזעירים ועוד.
- **בריאות - יש לוודא שמירה על רצף טיפולי ועל מענה רפואי מלא לנשים וילדים במשפחות המפונות** (בדגש על רצף התפתחותי, חיסונים וטיפולים בהם גורם הזמן הוא קריטי) וכן יש להכשיר את הצוותים הרפואיים לטיפול נכון בטרומה לנפגעות. לצד זאת, **יש לוודא כי גם במצב החירום נשמר מענה רפואי ראוי ושוטף בכל רחבי הארץ, לרבות לנשים וילדים**, ניתן מענה וניתנות הדרכות והנחיות לנשים בהריון ולנשים לאחר לידה, ניתן מענה לצוותים רפואיים וכי מופעלים כלים למניעת הזנחה רפואית, ככלל ושל נשים בפרט, בשל מצב החירום.
- **מענים לחוסן נפשי, בריאות הנפש והיבטי רווחה** - המלחמה הקשה והמטלטלת גובה מחירים נפשיים מכלל האוכלוסייה במדינת ישראל, ברמות חומרה שונות, החל ממעגל הנפגעות והנפגעים הישירים, ועד לכלל האוכלוסייה המושפעת ממצב החירום, החרדות והמראות הנוראיים. למחירים אלו עשויות להיות השלכות הרסניות לטווח המידי והרחוק. **נדרשת תוספת מיידית של תקנים למשרות בתחומי מערכות הרווחה והטיפול, לרבות עובדות סוציאליות, פסיכולוגיות, פסיכיאטריות ועוד, לצד הקמה של מערכי טיפול בחרדות ובטרומות לטווח המידי והארוך.** לצד זאת נדרשת היערכות ארוכת טווח לטיפול בטרומה ברמה הכלל ארצית, לרבות מענה לאוכלוסיות פרטניות והרחבה של מערכי החוסן והמענים הקהילתיים לתמיכה ראשונית ולמניעת תסמיני דיכאון ופוסט טראומה.
- **מיצוי זכויות** - בשל ההיקף העצום והכלל ארצי של השלכות המלחמה הקשה, יידרשו מרבית אזרחי ואזרחיות ישראל לממש את זכויותיהם לסיוע או פיצוי מרשויות המדינה. **יש להיערך כבר עתה להרחבת מוקדי מימוש זכויות ומענה נרחב לאזרחיות והאזרחים**, הנגשה שפתית לכל חלקי האוכלוסייה ובפרט ככל שהדבר נוגע לאוכלוסיות מוחלשות, כאלו הסובלות מהפליה מרובה או מנגישות נמוכה למידע או למערכות ממשלתיות. בהקשר זה נדרשת המדינה לתת דגש ייחודי לילדים והילדות שהתייתמו מהוריהם או שהוריהם נעדרים בעקבות מתקפת הטרור, ולוודא כי מוענק להם הטיפול המיטבי, המלא והיעיל ביותר, ע"י אנשים ונשים שהוכשרו לכך, בפרקי הזמן הקצרים ביותר האפשריים.
- **מענים ייעודיים לאוכלוסיות פרטניות** - כאמור, השלכות המלחמה נוגעות לכלל האזרחיות והאזרחים במדינת ישראל, מכל חלקי החברה הישראלית. על הממשלה והגופים העוסקים במענה האזרחי, לתת את הדעת לצרכיהן הייחודיים של אוכלוסיות פרטניות, בדגש על נשים מהחברה הערבית והבדואית, נשים ומשפחות מהחברה החרדית, עולות ועולים חדשים וכן נשים חסרות מעמד ופליטות.

עיקרי המענים הנדרשים - פירוט

חינוך

א. מענה חינוכי לילדי וילדות המפונים :

- (1) הרחבת האוכלוסיות הזכאיות למענה - נוכח הזוועות הקשות אשר פקדו את תושבי העוטף, אשר נעקרו ממקום מגוריהם כאשר אינם יודעים כיצד יראה עתידם, הקים משרד החינוך, למיטב ידיעתנו, מסגרות חינוכיות מגיל לידה עד גיל 18 במרכזי הפינוי. הקשר בין חוסן של אמהות לבין יציאת התלמידים למסגרות חינוכיות מגיל לידה ועד גיל שלוש וכן מגיל שלוש ועד תום תקופת הלימודים, הוא הדוק. מסגרות חינוכיות קבועות ככל הניתן, שגרת למידה ומשחק קבועה וברורה תאפשר לאותן אמהות להמשיך ולהיות העוגן של ילדיהן ויאפשר להן להתחיל להתמודד עם האתגרים הבלתי אפשריים העומדים לפניהן.
עם זאת, לא ברור האם מסגרות החינוך במרכזי הפינוי נותנות מענה למי שלא קיבלו צווי פינוי אך התפנו מרצונם. כמו כן, לא ברור אם תושבים שקיבלו צווי פינוי אך התפנו ונעקרו לישובים אחרים (שאינם מוגדרים מרכזי פינוי) קיבלו מענה. נדרש כי הקבינט החברתי כלכלי יוציא הבהרה מסודרת בסוגיות אלו.
- (2) תכניות ותשתיות לטווח הקצר, הבינוני והארוך - לצד זאת, נדרש לגבש תוכנית פעולה לטווח הקצר והארוך הכוללת מענה חינוכי לעקורים מביתם בעוטף עזה ולמפונים מיישובי הצפון, וכן לתת מענה לתושבים נוספים אשר התפנו מביתם מרצונם ואשר מקום מגוריהם הוגדר "אדום" ע"פ הגדרות פיקוד העורף. לצורך כך, נדרש לערוך מיפוי מיידי של הצרכים של ישובים שונים בהתאם לכמות העקורים והמפונים המצויים במקומות אלו וכן מיפוי של המחסור בצוותים חינוכיים כיתות לימוד ותשתיות (כולל טכנולוגיות לצורך למידה מרחוק), לרבות בגילאי לידה עד גיל שלוש.
- (3) הכשרות - בהמשך לאמור, על משרד החינוך להנחות את הרשויות המקומיות לקיים הכשרה מזורזת של כיתות לימוד היכן שאלו נדרשים והכשרת צוותי חינוך תוך רתימת הציבור והחברה האזרחית ואף בני ובנות שירות והחיילות הרלוונטיים על מנת לספק מענה מהיר לסוגיה, בפרט עבור אותן משפחות אשר עברו תופת. בהקשר הזה ישנם עובדים רבים המוצאים בימים אלו לחל"ת וייתכן שלפחות חלקם יוכלו להתאים לעבודות במסגרות החינוך.

ב. מענה חינוכי כלל ארצי :

- (1) פתרונות מיגון ואבטחה - יש לספק מענה כלל ארצי להחזרת שגרת הלימודים בכפוף להוראות פיקוד העורף. יש לתת תשומת לב מיוחדת לעובדה שחלק ממסגרות החינוך מתחת לגיל שלוש אינן ממוגנות או שאין באפשרות הצוות הקיים לתת מענה בטוח במסגרת ההנחיות. יש לפעול למציאת פתרונות מיידיים למסגרות אלו שהינן קריטיות לא רק לצורך התפתחותם של הפעוטות, אלא גם לצורך המשך הפעילות במשק - בין אם במציאת מבנים מוגנים חלופיים, בתגבור כוח אדם אשר יאפשר מענה לכלל הפעוטות בעת סכנה ועוד.
איתור ומימון מיידי של פתרונות מיגון נדרש גם עבור בתי ספר יסודיים אשר אינם ממוגנים, בפרט ברשויות הערביות ובפריפריה החברתית.
הפתרון הנוכחי, במסגרתו תלמידים הלומדים בבתי ספר ממוגנים נהנים מחזרה כלשהי לשגרה בעוד בבתי ספר שאינם ממוגנים לא מתקיימת למידה כלל, לא רק תעמיק את הפער הקיים ממילא בין תלמידים אלו ומשפחותיהם - אלא גם מהווה פתרון בלתי ממצה אשר מותיר בעיקר את הנשים המצויות בעורף שחוקות וללא יכולת לשוב לעבודה סדירה. יש לקיים מאמצים רבים יותר וליצר שגרת חיים אפשרית בעת חירומית זו אשר דומה כי תימשך תקופה ארוכה. גם בתנאי אי הבהירות הקיימת על המדינה ליזום פתרונות הרגישים גם לצורכי אמהות וילדיהן וזאת כדי להמשיך לקיים פעילות משקית וכן לשמר את חוסנה החברתי של ישראל.

- (2) תקצוב לשימור פעילות מעונות יום לפעוטות - ביחס למפעילי מעונות יום לגילאי לידה עד 3 יש לתת את הדעת למעונות הציבוריים, אשר אינם מעונות בבעלות המדינה מחד גיסא, אך פועלים על פי הסכם הפעלה מיוחד, ובמחיר מפוקח מאידך גיסא. לעובדות מעונות היום המפוקחים חשיבות רבה ביותר בימים מאתגרים אלה, שכן הם מעניקים פתרון להורים רבים ומאפשרים להגיע למקומות העבודה ולנסות לשמר "שגרת חירום" בעורף. על מנת שמעונות היום המפוקחים יוכלו להמשיך להתקיים ולא לקרוס כלכלית ומאחר שההורים לא משלמים שכר לימוד בגין התקופה שבה המעונות לא פועלים, על הממשלה להכריז כי היא מכסה את תשלום מלוא שכר העובדות ואחזקת המעונות על מנת שיוכלו להמשיך את רצף פעילותם גם בתקופה זו.
- (3) מענה מוגבר לשימור הרצף החינוכי במסגרות החינוך המיוחד בכל הגילאים.
- (4) ניצול מקסימלי של המסגרות הממוגנות הקיימות - בד בבד דומה כי על משרד החינוך ליזום למידה מדורגת בהתאם לגילאי הילדים כך שניצול המסגרות הממוגנות יהא מקסימלי. כך למשל, במקומות בהם הלימודים אינם יכולים להתקיים במקביל יש לבחון אפשרות של הנהגת שגרת למידה בשעות הכוללות אף את שעות אחר הצהריים ולהשמיש את בתי הספר והגנים בכל שעות היום, תוך מיפוי הצרכים וההגבלות של צוותי החינוך. מתבקש לסייע לאמהות ולתעדף את הגילאים הצעירים על פני הגילאים הבוגרים היכן שלא ניתן לספק מענה לכלל שכבות הגיל. מכל מקום על משרד החינוך לקבוע קריטריונים ברורים וסדורים של תיעודף, לאחר התייעצות עם הגורמים הרלוונטיים, שיביאו בחשבון את כל הצרכים של האוכלוסייה.
- (5) מימון הסעות ילדים - מאיזורים בהם בתי הספר אינם ממוגנים לאיזורים בהם בתי הספר ממוגנים, ויצירת שגרת לימודים זו עד אשר פיקוד העורף יורה אחרת.
- (6) הבטחת תשתיות טכנולוגיות ללמידה מרחוק, לרבות ציוד מחשבים וכיו"ב לתלמידים אשר נאלצו להתפנות מבתיהם.
- (7) הסדרת תשלומי הורים למסגרות חינוכיות שלא נפתחו - יחד עם האמור, במקומות בהם לא יימצא כל פתרון, על משרד האוצר לקבוע נוהל המסדיר את נושא תשלומי ההורים למסגרות החינוכיות אשר נותרו סגורות. על משרד האוצר לפצות את אותן מסגרות חינוכיות באופן מלא, בתנאי שיוכיחו כי החזירו להורים תשלומים שנגבו ולא גבו תשלומים בשבועות בהם לא התקיים למידה.
- (8) למנות צוות לתכלול צרכים משפחתיים של עובדים במפעלים חינוכיים או לצרכים קיומיים: במצב הנוכחי קיימות משפחות אשר אחד ההורים מגויס למילואים והשני הוא עובד חיוני או במפעל לצרכים קיומיים ומגויס לעבודתו. במצב הקיים היום מעסיק נדרש לפי סעיף 3 לחוק שירות עבודה בשעת-חירום לקחת בחשבון קשיים של הורה, ולדוגמה לספק שמרטפיה. עם זאת, אין להטיל אחריות זאת על כתפי מעסיקים קטנים, שרבים מהם אינם בעלי אמצעים להקים שמרטפיה לעובדים בודדים, ויש למנות את משרד החינוך לתכלול צרכים משפחתיים של עובדים אלה כדי למצוא מענה שיאפשר לשני ההורים להתגייס בשעת חירום.

אלימות במשפחה ואלימות נגד נשים

רקע

בעת הקשה הזו ובמשבר העמוק אשר רק את ראשיתו אנו חוות וחווים בשלב זה, יהפכו נשים נפגעות אלימות במשפחה- לשקופות ופגיעות אף יותר מן הרגיל. אנו חוששות מאד כי הקשב והטיפול בהן, על ידי רשויות המדינה בכלל ומשרד הרווחה בפרט, יצטמצמו משמעותית לאור ריבוי הצרכים הכלליים באוכלוסייה. נשים נפגעות ושורדות אלימות וילדיהן חיים במעגל אלימות המייצר פגיעה ופוסט טראומה בצידה. המשבר הנוכחי מאופיין ב"טראומה חברתית" שהינה תוצאה של פשעי המלחמה, ריבוי אובדנים, פגיעה בתחושת הביטחון, פגיעה בתחושת האמון במעטפת ההגנה של המדינה, פגיעה קשה בתינוקות, ילדים, נשים, קשישים ללא אבחנה ופליטות שנכפתה על "שברי הקהילות" בנגב המערבי וישובים נוספים בצפון ובדרום. למעשה, הנשים והילדים החשופים לאלימות חווים מציאות של טראומה בתוך טראומה ותחושת איום הן מבית והן מחוץ לבית.

הפרדוקס המובנה במצב הנוכחי הינו הקול הפנימי והקול החיצוני שמסדר לנשים הנפגעות ש"עכשיו זה לא הזמן" להעלות את הקשיים, בשל מצב המלחמה ולנוכח הזוועות והאבל. עם זאת, ההשתקה הזו עלולה להביא להתעלמות מנורות אדומות, הן ע"י האישה והן ע"י סביבתה ו"הצופים מהצד" - מה שיוביל למצבי מסוכנות שלא יאותר ויטופל בזמן.

כבר עתה, על פי דיווחים מהשטח, אנו למדות כי יש לא מעט פניות בשל אלימות במשפחה. למודות ניסיון ממשבר הקורונה, אנו צופות החמרה ועליה חדה במספר התלונות והדיווחים אודות אלימות במשפחה כבר בימים הקרובים, וככל שהאירוע יתארך ויהיה בעל השלכות רחבות, לרבות כלכליות, שיגבירו את המתח והתסכול בתוך הבתים. כמו כן, יש להיערך לקראת ריבוי מופעים של טראומה ופוסט טראומה בקרב נשים וילדים. נפגעי ונפגעות אלימות במשפחה (אוכלוסייה פגיעה ממילא), אשר יקשו על תפקוד תקין ויפגעו ברווחתן הנפשית באופן בלתי הפיך במידה ולא יטופלו כראוי.

א. הרחבה מיידית של המענים לנפגעות אלימות במשפחה:

- 1) היערכות המקלטים ודירות המעבר לנשים נפגעות אלימות וילדיהן - יודגש, כי כבר כעת יש צורך בתגבור כח אדם, בין השאר בשל העובדה שאנשי ונשות צוות רבים, כמו גם צוותי מתנדבים, משרתים ומשרתות במילואים או בני זוג של משרתים במילואים, או נפגעו ישירות או במעגל שני מהתקפת הטרור.
- 2) מענים ליוצאות מקלטים אשר טרם הספיקו לבסס את חייהן – בחינת הצורך בהארכת השהות של נשים בתקופת המלחמה, מענה להיבטי דיור, תעסוקה וסיוע כלכלי.
- 3) חיזוק ותגבור השירותים בקהילה - נשים נפגעות אלימות אשר צלחו את היציאה מהבית האלים- הנן אימהות יחידניות אשר עול הפרנסה רובץ על כתפיהן. בעת הזו כאשר מסגרות החינוך אינן פועלות, רובן אינן יכולות לצאת מהבית ולעבוד. בנוסף, אי הוודאות הכללית לגבי מקומות העבודה מחריפה את הקושי, במיוחד כשרבות מהן הן עובדות שעתיות או עובדות קבלן. נדרשים חיזוקם ותגבורם של השירותים בקהילה בתחום האלימות (מרכזים למניעת אלמ"ב, תקני עו"ס משפחה ועו"ס משטרה).
- 4) חיזוק ותגבור המענים המשפטיים - יש לתגבר ולתקצב את הסיוע בקבלת מענים הקשורים בצווי הגנה, מורכבויות הקשורות בהוצאתם לפועל של הסדרי שהות (לרבות מתן דגש על הקצאתם של עו"סיות.ים לסדרי דין) ובאופן כללי לתת את הדעת על הרחבת המענים (באמצעות המרכזים למניעת אלימות במשפחה / הסיוע המשפטי) של ייעוץ וייצוג משפטי אשר יתעוררו בעת הקרובה.
- 5) הרחבת מנגנוני האיתור והסיוע לנפגעות אלימות במרכזי הפינוי המנותקות עתה מלשכות הרווחה בהן הן מטופלות ביישוב שבו הן מתגוררות.
- 6) הרחבת מסגרות הטיפול לגברים אלימים והתמודדות עם תופעות של אלימות במסגרות השונות.

ב. נשים נפגעות אלימות במשפחה: נדרשת תשומת לב ייחודית לנשים ואמהות חד הוריות אשר יצאו ממערכות, החוות מצוקה רגשית וכלכלית מוגברת, הן על רקע הטרומה הגדולה (בין אם חוו אותה באופן ישיר או עקיף) והן על רקע כלל ההשלכות הכלכליות והתעסוקתיות המפורטות במסמך והלחץ המוטל על כתפיהן כמפרנסות יחידות. חשוב להדגיש כי תקופות של אי ודאות וחוסר ביטחון חומרי מגבירות את החשש שאותן נשים יחזרו למערכות היחסים האלימות מהן נמלטו, ושוב יילכדו עם ילדיהן במעגל האלימות האין סופי.

ג. הקצאת משאבים ומענה לסיוע לשמירה על חוסן האישי של נשות הצוות וטיפול בטרומטיזציה משנית.

אלימות מינית

כחלק מההתמודדות עם השפעות המלחמה, עולים מעגלים שונים של פגיעות מיניות המצריכים התייחסות ממשלתית ותגבור מענים רלוונטיים. בהקשר זה יש לציין כמה היבטים אליהם יש להתייחס.

א. מעגלי הפגיעה הדורשים התייחסות:

- (1) נפגעות ישירות: מהעדויות העולות מהשטח אנו למדות כי כחלק ממתקפת הטרור על היישובים צמודי הגדר פגעו מינית מחבלי חמאס בנשים, נערות, ילדות וקשישות, וכן עולה ההנחה שעשויות להתרחש פגיעות מיניות בחטופות ובחטופים.
- (2) נפגעות ונפגעים משניים: מי שחזו במראות אונס אשר בוצעו, גברים שראו את נשותיהן נאנסות.
- (3) נפגעות ונפגעי עבר: מאורעות טראומטיים כה חמורים כמו אלו שאנו נחשפים אליהם בימים אלה, מצפים טראומות אישיות בקרב נפגעות ונפגעי תקיפה מינית שנפגעו בעבר; מאורעות המלחמה מהווים עבורם 'טריגר' ודורשים מהם התמודדות נוספת עם הפגיעה שקרתה. בקבוצה זו נכללים נפגעות ונפגעים שחיים בעוטף וחוו את אירועי הטראומה באופן קרוב, וכן כאלו שאינם גרים באיזור העוטף אך נחשפו למראות ותיאורי התופת דרך ערוצי המדיה השונים.
- (4) עליה במקרה הפגיעה המינית בתקופת המלחמה: בדומה לתהליכים שהתרחשו בתקופת הקורונה, בבתיים בהם בני המשפחה נשארים ספונים זמן רב, תוך שהייה במצבי לחץ, עשויות להתרחש פגיעות מיניות בתוך המשפחה באופן מוגבר.

ב. קושי בקבלת טיפול ומענה והשלכות הפגיעה:

נפגעות אשר זקוקות לסיוע ולהחלמה לאחר הפגיעות שנעשו בהן בזמן לחימה מתקשות פעמים רבות לקבל את הטיפול או הסיוע לו הן זקוקות בשל העובדה שסביבתן עסוקה באיחוי השברים ובהישרדות. טראומה מינית במלחמה מתרחשת בהקשר של מצבי חירום מורכבים גדולים יותר הכוללים הרס של תשתית פוליטית, כלכלית, חברתית-תרבותית ובריאותית. לעיתים קרובות הנשים ומשפחותיהן נדרשות להתמודד עם הגירה של הקהילה שלהן ועם הצורך להתמקם מחדש. האמור לעיל מקשה על היכולת של נפגעות לקבל טיפול נפשי ופיסי לו הן זקוקות כחלק מתהליך החלמתן ושיקומן. עוד יש לציין כי פגיעה מינית במהלך מלחמה מתאפיינת בתחושת אובדן שליטה על גופן, בדומה לפגיעות מיניות אחרות, אך גם באובדן תחושת הביטחון הבסיסי ואובדן השליטה בכל תחומי חייהן. נשים שעברו פגיעה מינית בעת לחימה עלולות לחוות PTSD, חרדה כללית, נדודי שינה, פלאשבקים, סיוטים ודכאון. השלכות אפשריות נוספות הן חוסר עניין בסביבה, אובדן הערכה עצמית, יאוש, תיעוב עצמי, דחיה של הגוף ופגיעה עצמית.

סכנות הרחבת הנשק במרחב האזרחי

רקע

מזה שנים שארגוני הנשים מתריעים מפני תהליכי הפרטה קיצוניים של ההגנה על אזרחים ואזרחיות, במהלכם המדינה מסירה אחריות על ביטחון אזרחיה ומותירה אותו בידי אנשים או גופים פרטיים. על רקע המלחמה, המחדל הקשה של שבת ה-7 באוקטובר והפגיעה האנושה בתחושת הביטחון של כל אזרחי ואזרחיות המדינה, ניצל המשרד לביטחון לאומי את האווירה הציבורית כדי לקדם תוכנית קיימת להפצה נרחבת של כלי ירייה אזרחיים בקנה מידה חסר תקדים. הוועדה לביטחון לאומי בכנסת התכנסה ביום א', 15.10.23, כדי לאשר במהירות הבזק את התקנות החדשות לזכאות לרישיון נשק פרטי. לדברי נציגי המשרד, התקנות המורחבות יאפשרו תוספת של עד 400,000 נושאי נשק פרטי, כשהיום מספרם במדינה הוא כ-160,000. המשמעות היא כי מספר נושאי הנשק עלול לגדול פי 2.5 תוך זמן קצר מאוד, דווקא בתקופה של מתיחות, טראומה, זעם והשלכות נפשיות קשות, ובתקופה בה, כפי שתואר לעיל, אנו צופות עליה ניכרת באלימות במשפחה. זאת, לצד הדיווחים החוזרים על חימוש "כיתות כוננות" אזרחיות ברחבי הארץ, כאשר לא ברור מיהו הגורם המפקח והאחראי על חימושן ופעילותן.

לפי הודעה שהתקבלה ב-20 באוק' מהמשרד לביטחון לאומי, בימים שמאז ה-7 באוקטובר הוגשו כבר 100,000 בקשות חדשות לרישיון נשק פרטי, מספר בקשות שמתקבל בדרך כלל במהלך שנה שלמה. כל זאת כאשר המשרד הודיע לאחרונה, כמענה לבקשת מידע שהוקשה ע"י הארגונים לפני מספר חודשים, כי האגף לרישוי כלי ירייה לא מנהל כל פיקוח על נשק פרטי או על נושאי נשק פרטיים.

מצב דברים זה מהווה להבנתנו סכנה של ממש לחייהם של אזרחים ואזרחיות רבים, ביניהם ילדים הנמצאים במסגרות חינוכיות המאובטחות ע"י נושאי נשק בוודאי נשים ילדים וילדות החיים תחת איום אלימות בביתם ועולים להיות בסכנת חיים של ממש עם הכנסת נשק למעגל האלימות הקיים.

א. תקופת הלחימה - הגברת הפיקוח, הסינון והעברת המידע: על אף כל האמור לעיל, אנו מבינות כי בעת מלחמה, ובפרט כאשר קיים חוסר ודאות לגבי התפתחות המערכה והאיומים על אזרחי ואזרחיות ישראל, לא ניתן לפתוח מחדש את התקנות שאושרו. לצד זאת, אנו קוראות לממשלה לקחת אחריות כוללת על ביטחון האישי של נשים, ילדים וגברים ולוודא כי מתקיימים מנגנוני פיקוח יעילים והדוקים על חלוקת הנשק, לרבות מנגנוני העברת מידע יעילים בין המשרדים והמערכות השונות, על מנת לוודא כי מי שהינם בעלי עבר אלים, אלימות במשפחה או בעלי רקע של מסוכנות על רקע נפשי יאותרו בתהליך הסינון ולא יקבלו לרשותם נשק קטלני.

ב. היום שאחרי - בחינה מחדש של התקנות ותוקפן וצמצום הנשק במרחב האזרחי: בתום המערכה, אנו קוראות לקיים דיון חוזר, מעמיק ומסודר בתקנות, תוך בחינת כל העמדות וההשלכות, ולקדם צמצום של התבחינים והחמרה של ההליכים למסירת נשק, במטרה לוודא כי המרחב הציבורי יישאר בטוח וכי נשק שנועד להגברת הביטחון האישי לא יהווה סיכון לחיי נשים גברים וילדים.

שוק העבודה והשלכות תעסוקתיות וכלכליות

רקע

בעקבות המלחמה, עסקים וחברות בכל הארץ, בפרט בתחומי המסחר והשירותים, התרבות והפנאי נסגרו לתקופות משתנות וחלקם עובדים במתכונת מצומצמת וחווים ירידה בהכנסותיהם. כמו כן, עובדות רבות נאלצות להמנע מהגעה לעבודה מטעמים שונים: הנחיות פיקוד העורף; העדר מיגון בבתי הספר של ילדיהם; אי פתיחת מעונות של ילדים מתחת לגיל 3; מסגרות חינוך נוספות שלא נפתחו ועוד. נשים הן הנושאות העיקריות בנטל הטיפול בילדים בשגרה, ובעת המלחמה ביתר שאת, ויש צורך לדאוג לכך שעובדה זו לא תיצור מצב של פגיעה מוגברת בנשים, כפי שראינו בתקופות לחימה קודמות, במהלך הקורונה ועד עתה שוב גם בעת זו. חשש זה הינו רלוונטי באופן מועצם לאמהות יחידניות או גרושות, הנושאות לבד בנטל הכלכלי של המשפחה.

עד כה טרם פורסם הסדר הפיזיו לעובדים ולמעסיקים, וכן טרם פורסמו הנחיות בנוגע לסוגיות הנובעות ממצב המלחמה הנוכחי. אין ספק כי גיבוש ופרסום מידי של מתווה אשר נותן מענה ראוי להשלכות המלחמה על שוק התעסוקה בכלל ועל נשים בפרט, הינו הכרחי על-מנת לתת לביטחון לעובדים ולעובדות בנוגע לשכרם ולהמשך העסקתם, וביטחון למעסיקים בכך שהמדינה תישא בעלויות שיושגו עליהם, באופן שיאפשר להם להמשיך ולהעסיק.

מפניות המגיעות לקו הפתוח של שדולת הנשים ולקו החם של איתך-מעכי, עולות הסוגיות הבאות, המצריכות מענה:

א. הגנה מפני פיטורים: למרות לשונו הברורה של החוק להגנה על עובדים בשעת חירום, המקנה הגנה על עובדת מפני פיטורים במצב בו נעדרה מעבודתה עקב הוראות פיקוד העורף או עקב טיפול בילדים עד גיל 14 בהיעדר מסגרות חינוך, מהשטח עולה כי מעסיקים פועלים על מנת לפטר עובדות במצב הנוכחי, לכאורה מסיבות אחרות, כגון היעדר עבודה, מקום עבודה סגור, וכיו"ב. מצב זה מרוקן מתוכן את הנחיות החוק. הגם שמעסיקים ללא ספק נפגעו וייפגעו כתוצאה מהלחימה, יש אינטרס לאומי בהמשך פעילותו של המשק ובמניעת פיטורים המוניים, לא כל שכן פיטורי נשים אשר יעמיק את חוסר השוויון המגדרי הקיים ממילא בשוק התעסוקה. בנסיבות אלה, גיבוש מתווה מידי הנותן מענה ראוי למעסיקים הינו דחוף והכרחי. בנוסף, הקבינט החברתי כלכלי נדרש לתת את הדעת לכך ולפעול על מנת שהמשרדים הרלוונטיים והגורמים המתאימים במשק יתנהלו בהתאם להגנות הקבועות בחוק,

וכן לספק הגנה משפטית במצבים בהם תופר הגנה זאת .

יתרה מכך, נדרשת אכיפה מוגברת בכל הנוגע לפיטורי נשים בהריון או לאחר לידה. מניסיונו בתקופת הקורונה ובתקופות חירום קודמות, קיים צפי לעליה ניכרת בהיקף הפיטורים הבלתי חוקיים גם בהיבטים אלו ונדרשת תשומת לב מוגברת של הממונה על עבודת נשים ושל גורמי האכיפה.

ב. התנית פיצוי למעסיקים בתשלום שכר לעובדות: יש להבטיח שבכל מסלול פיצוי שיגובש למעסיקים, יותנה הפיצוי בהוכחת תשלום שכר העובדות.

ג. הבטחת תשלום שכר מלא לעובדות, שבהחזקתן ילדים עד גיל 14 או ילד עם צרכים מיוחדים עד גיל 21, שנאלצו להיעדר מהעבודה בשל סגירת מוסדות החינוך בפועל (באופן מלא או חלק - תוך קביעה כי למידה מקוונת לא תחשב פתיחה של מסגרות החינוך לצורך זה) - בתקופת המלחמה, הורים בכל רחבי הארץ, נאלצים להיעדר מעבודתם לצורך שמירה על ילדיהם כאשר מוסדות החינוך סגורים, בין אם מכוח החלטה של הרשות המקומית בתחומה פועל המוסד החינוכי ובין אם מכוח בהחלטת הגורמים הרלוונטיים במשרד החינוך. נוכח העובדה שגברים הן הנושאות העיקריות בנטל הטיפול בילדים בכלל בימי שגרה, וביתר שאת כעת בעת הלחימה, נשים הן האוכלוסייה העיקרית שיש להגן עליה בהקשר זה. לעמדתנו, אין להתנות את הפיצוי במרחק מסוים או בהכרזת פיקוד העורף, אלא במצב שהיה בשטח בפועל. אם מוסד החינוך נסגר ויש על כך אישור, על העובדת (או העובד) לקבל פיצוי על הפסד העבודה בזמן זה.

ד. עובדות שעתיות: נשים רבות מועסקות לפי שעות או משמרות, ללא היקף משרה קבוע. במצב זה, העובדות זכאיות לשכר בהתאם לכמות השעות בהן הן עבדו בפועל. במצב המלחמה הנוכחי, נשים אלה סובלות מפגיעה קשה בשכרן ובמצבן התעסוקה, באופן שהן מתקשות לקבל עבודה ובפועל מצומצמות שעות ההעסקה שלהן עד כדי מצב שחלקן הגדול לא מקבלות שעות בכלל. במצב זה – אותן נשים לא פוטרו, לא הוצאו לחל"ת ולא מעוניינות להתפטר – אך שכרן צפוי להפגע באופן דרמטי במהלך התקופה הזו. עד כה לא התקבלה כל הנחיה בעניין זה ממשרד האוצר, ממשרד העבודה וממשרד הכלכלה, ואין גם כל התייחסות לנושא זה במסגרת התוכניות שהוצגו. יצוין, כי היבט זה רלוונטי גם לנשים המועסקות ע"פ שכר חודשי אך נדרשות לצמצם את היקף משרתן ע"י המעסיק בשל השלכות המצב.

ה. חל"ת - חופשה ללא תשלום: אנו ערוות לתופעה הולכת וגוברת לפיה גופים במשק יותר ויותר מוציאים את העובדות והעובדים לחופשה ללא תשלום, אם בהסכמה ואם בכפיה.

1) נדרש לקבוע איסור ברור על כפיית חופשה ללא תשלום ע"י המעסיק.
2) לאחר ביצוע כלל התיקונים המוצעים לעיל והבהרת מדיניות הפיצוי המלא והמותנה בשימור עובדות כאמור, יש לתת מענה גם למצבים בהם עובדות היו מעוניינות לצאת לחל"ת והוצאו לחל"ת או פוטרו. על הקבינט החברתי-כלכלי/המנהלת לכלול כחלק מהתוכנית הכוללת ליציאת המשק מהמשבר גם הוראות המסדירות את ההוצאה לחל"ת ואת התשלום של דמי אבטלה לשהים בחל"ת, תוך קיצור תקופת החל"ת המזכה בדמי אבטלה במקרה של הוצאה כפויה לחל"ת; והקלה בתנאים המזכים בתשלום דמי אבטלה למוציאים לחל"ת - כגון קיצור תקופת האכשרה הנדרשת לתשלום דמי אבטלה, והארכת משך הזכאות לדמי אבטלה.

3) ככל שמדיניות משרד האוצר, לכשתפורסם רשמית, תוביל להוצאה לחל"ת ולפיטורים המוניים, יש צורך בשינויי חקיקה הקשורים לנשים בהריון. לאחר לידה ובטיפול פוריות. כך למשל, אישה בהריון שתוצא לחל"ת (אם יתקבל היתר בעניינה) עשויה להיות זכאית לדמי לידה נמוכים יותר (שכן אלו מתבססים על השכר הממוצע), יש לעדכן את החוק כך שיכלול את ממוצע השכר שלה לפני הוצאתה לחל"ת לצורך חישוב גובה דמי הלידה. כך, גם בכל הנוגע לצמצום היקף המשרה לנשים בהריון (ככל שניתן היתר). בהקשר זה, יש לתת מענה לצורך לקצר את תקופת האכשרה לצורך קבלת דמי לידה. אנו צופות כי

ההוצאה ההמונים שתיווצר עקב המדיניות המסתנת של שר האוצר עשויה לפגוע בנשים מוגנות, ויש לבצע את כלל ההתאמות ככל שמדיניות זו אכן תצא לפועל.

ו. עבודה מהבית: בתקופה קשה זו, יש טעם רב לעודד מעסיקים לנקוט ביד מקלה בכלל, ובפרט בכל הקשור למתן האפשרות לעבודה מהבית, למי שמעוניין או מעוניינת בכך. הקלה זו רלוונטית במיוחד עבור נשים רבות שנאלצות להישאר עם ילדיהן בבית. עבודה מהבית הוכחה במהלך הקורונה כיעילה יותר, ומידה רבה ההכבדה של עבודה מהבית היא בעיקר על העובדות.

ז. מענה לנשים עצמאיות, רובן בעלות עסקים קטנים או זעירים - נשים רבות הינן בעלות עסקים קטנים או זעירים שבשל אופיים נסגרים או נפגעים בתקופת המלחמה. ש לקבוע מנגנוני פיצוי ומענקים לעצמאיות אלו שלא יכולות להפעיל את העסק מסיבות הקשורות במלחמה .

בריאות

א. מענה לנשים הנפגעות ולנשים באזורים מאוימים:

- 1) מענה רפואי מלא למשפחות המפונות ובאזורים מאוימים, לרבות בריאות נשים, התפתחות ובריאות ילדים ופעוטות (לרבות טיפות חלב), תוך הפחתה מירבית של הבריורקרטיה.
- 2) קידום הכשרות בזק בקרב צוותים רפואיים בכלל המחלקות - רפואה מותאמת טראומה: בעקבות העדויות על כך שפשעי החמאס כללו גם פגיעות מיניות, נדרש לוודא שהצוותים יודעים לזהות ולתת מענה רגיש לנשים שנפגעו.

ב. מענה כלל ארצי:

- 1) שימור מענים רפואיים דחופים ממוגנים בשוטף, לרבות בריאות נשים, ילדים ופעוטות.
- 2) שמירת רצף טיפולי, בדגש על טיפולים התפתחותיים לילדים ורצף טיפולי לנשים: המשרתות במילואים, שהרופא הקבוע שלהן במילואים או ששירותי הרפואה הרלוונטיים להן אינם פועלים בחירום, עלולות להפסיד תורים חשובים, בפרט במקרים בהם גורם הזמן הוא קריטי. נדרש לבחון מענים לשמירת רצף טיפולי לנשים אלו, במטרה למנוע פגיעה בבריאותן.
- 3) נשים בהריון ונשים לאחר לידה - נדרשות הדרכות והנחיות ייעודיות למצבי חירום, כגון: הנחיות למניעת פגיעה במעבר למרחב המוגן, התמודדות עם התקפי חרדה סמוך ללידה, היערכות ללידה בחירום וכיו"ב.
- 4) מענים לצוותים רפואיים - חלק מהרופאות נדרשות לעבוד בהיקפים גדולים משמעותית מהרגיל בשל התגייסות רופאות ורופאים למילואים, לצד טיפול במשפחות והתמודדות עם היעדר המסגרות. בנוסף, נדרש תגבור משאבים לטיפול נפשי בצוותים בשל החשיפה האינטנסיבית למראות הקשים.
- 5) מניעת הזנחה בריאותית מסוכנת בקרב נשים - בזמנים אקוטיים נשים נוטות להציב את עצמן אחרונות בסדר העדיפויות המשפחתי וכך הן עלולות לשכוח או לדחות בדיקות ובאופן כללי להזניח את הטיפול בעצמן עם אפקט של פגיעה בבריאותן. מוצע לייצר פתרונות (קמפיין הסברתי, תזכורות), על מנת למנוע סיכונים וסיבוכים בריאותיים.

מענים לחוסן נפשי, בריאות הנפש והיבטי רווחה

המלחמה הקשה והמטלטלת גובה מחירים נפשיים מכלל האוכלוסיה במדינת ישראל, ברמות חומרה שונות. למחירים אלו עשויות להיות השלכות הרסניות לטווח המידי והרחוק.

א. מענה לנפגעות והנפגעים ולמשפחות המפונות

- 1) תוספת מיידית של תקנים למשרות בתחומי הטיפול במערכות הרווחה והבריאות – עו"סיות, פסיכולוגיות, פסיכיאטריות ועוד. מערכות אלו סבלו מתת תקצוב ומחוסר בתקנים בשנים האחרונות ואלו מורגשים ביתר שאת עתה, כאשר נדרשות בעלות (ובעלי) מקצוע לטיפול במעגלים רחבים של נפגעי ונפגעות טראומה ופוסט-טראומה. בימים אלו ישנן אלפי מתנדבות אשר ממלאות את החוסר ונקראות להמשיך ולבצע את עבודתן בהתנדבות. מצב זה לא יכול להימשך לאורך זמן.

(2) הקמה מיידית של מערכי טיפול בחרדות ובטראומות, תקצוב ותגבור מערכי הטיפול בטראומה ופוסט טראומה, לטווח המידי והארוך והכשרות צוותים.

ב. מענה כלל ארצי

- (1) תוספות תקנים והרחבת מענים לטיפול נפשי וטיפול בטראומה ברמה הכלל ארצית, לרבות התאמות נדרשות לאוכלוסיות פרטניות (החברה הערבית, החברה החרדית וכיו"ב).
- (2) תגבור מערכי חוסן ומערכות תמיכה ראשוניות בכל הארץ, לרבות באמצעות הרשויות המקומיות.
- (3) מערך תמיכה רגשי לאיתור ומניעת דיכאון ופוסט טראומה בדגש על שעות הערב והלילה.

מיצוי זכויות

רקע

נוכח הפגיעה הקשה באוכלוסיית העורף רבים ורבות יתמודדו עם מיצוי זכויות מול משרדי הממשלה השונים. בשלב הראשון יהיו אלה בעיקר האוכלוסיות שנפגעו באופן ישיר מהאירועים, ובשלב השני יתרחב המעגל לאוכלוסיות נוספות, בעיקר מוחלשות, בעקבות הצורך למצות זכויות בהקשרים כלכליים כתוצאה מהפגיעה הכלכלית של המלחמה במשק, כתוצאה מהפינוי הנרחב מבתיים של אוכלוסיות נרחבות לא רק באזורי העוטף. נשים, אמהות, בעת הזו, כמי שעל פי רוב נושאות במרב נטל גידול הילדים, יזדקקו למיצוי זכויות באופן רחב יותר מיתר האוכלוסיה.

מרכזי מיצוי הזכויות כיום בעיקר מתבססים על סיוע במיצוי זכויות לאוכלוסיות פוני ופונות הרווחה ובמרכזי ש.י.ל (שירות יעוץ לאזרח) הפזורים בערים לאוכלוסיה הכללית וכן במרחב הדיגיטלי. התשתית הקיימת תתקשה לתת מענה לאוכלוסיות שיזדקקו ולהדריך אותם באופן משמעותי על מיצוי הזכויות, בפרט אוכלוסיות שמתקשות להעזר במרחב הדיגיטלי לצורך קבלת מידע.

א. הרחבה משמעותית של מנגנוני מיצוי הזכויות והנגשת זכויות:

מכל האמור לעיל עולה, ביתר שאת, הצורך בהנגשה שפתית של המידע, וכן לייצר מנגנונים אשר יסייעו לאוכלוסיה במילוי טפסים, ובהבנת המידע וכן טיוב המערכות הדיגיטליות הקיימות ויצירת קשר יזום עם תושבות שזכאיות לזכויות.

ב. טיפול ביתומים ויתומות המלחמה:

לצד זאת, יש גם לייעל במיוחד את התהליכים ביחס לילדים אשר נותרו ללא הורים, בין אם הוריהם נחטפו, נעדרים או נרצחו בהתקפת הטרור. יש לייחד לכך אנשי ונשות צוות מקרב הרווחה, מערכת המשפט, ביטוח לאומי ועוד על מנת למנוע את האפשרות ש"יפלו בין הכיסאות" יש צורך במתן מענים מהירים לסוגיות משפטיות ומיצוי זכויות של ילדים אלה, כגון צורך במינוי אפוטרופוסים, מתן קצבאות וסיוע ועוד.

מענים ייעודיים לאוכלוסיות פרטניות

א. נשים מהחברה החרדית

- (1) השלכות תעסוקתיות מוגברות - בשל העובדה כי חלק ניכר מן הנשים בחברה החרדית הן המפרנסות העיקריות. לצד זאת, לחלקן קיימת אפשרות מוגבלת לעבודה מהבית בשל נגישות נמוכה יותר לאמצעים טכנולוגיים מתאימים. ולנוכח סגירת או צמצום פעילות חלק משמעותי ממקומות העבודה ומסגרות החינוך, יש להידרש להשלכות המוגברות הכלכליות על נשים ומשפחות אלו.
- (2) נגישות למידע - חלק מן הקהילות החרדיות אינן ניזונות מאמצעי התקשורת והרשתות החברתיות. נדרש לוודא כי כלל המידע, לרבות מידע שיפורסם לגבי זכויות ופיצויים, סיוע ומענים בריאותיים ונפשיים בחירום, מגיע גם לנשים אלו.
- (3) התאמת מענים לצרכי החברה החרדית - עולה קושי בהתאמת כלל המענים למשפחות מפונות מהחברה החרדית ולילדיהן (כשרות, תכנים ופעילויות מותאמות וכיו"ב). כמו כן, נדרש מענה למציאת פתרונות דיור

למשפחות מרובות ילדים שפוננו מבתיהן.

ב. נשים מהחברה הערבית

- 1) פגיעה משמעותית בתחושת המוגנות והביטחון והשלכותיה - מאז פרוץ המלחמה ניכרת עליה משמעותית ומטרידה מאד בהיקף ההסתה והאלימות כלפי החברה הערבית. נשים רבות מעלות חשש לשלומן, ובתוכו גם חשש להמשיך ולהגיע למקומות העבודה בעת הזו, דבר המשליך משמעותית על מצבן התעסוקתי והכלכלי ועל חוסן הנפשי.
- 2) מניעת פיטורים והתנכלות מקומות העבודה על רקע לאומני - הגברת מנגנוני הבקרה והאכיפה למניעת פגיעה והתנכלות ונקיטת משנה זהירות בהליכי סיום העסקה.
- 3) אלימות ואלימות במשפחה - כפי שצוין לעיל, תקופות חירום קיצוניות המתאפיינות בעליה בלחץ, חרדות, תסכול ופגיעה משפחתית וכלכלית, מביאות גם לעליה ניכרת במקרי אלימות ואלימות במשפחה. לנוכח היקף האלימות בחברה הערבית טרם המלחמה ובהתחשב בהפצה הנרחבת של נשק אזרחי וחימוש כיתות כוננות אזרחיות ברחבי הארץ, מעלות נשים רבות חשש מוגבר לשלומן ולחיייהן והמענים שנדרשו עוד לפני המלחמה נדרשים כיום ביתר שאת.

ג. נשים מהחברה הבודאית

תושבי ותושבות הכפרים הבלתי מוכרים נחלו פגיעה קשה במהלך הלחימה, תשעה מהתושבים נחטפו ו- 16 נהרגו, בתים רבים נהרסו והתושבים נותרו ללא קורת גג וללא הגנה. הכפרים הבודאים הבלתי מוכרים בנגב נמצאים בקו האש תוך ספיגת אבדות קשות, נשים וילדים נותרו מופקרים לגורלם שכן אין כל מיגון בבתיים ובבתי הספר ביישובים אלו. כך גם ביטחון תזונתי נסמך כרגע ברובו על פעילות התנדבותית של החברה האזרחית. גם המרפאות בכפרים הבלתי מוכרים נסגרו כיוון שאינם ממוגנים. יש צורך לפעול ביתר שאת בכל הנוגע לכפרים הבלתי מוכרים לטובת הובלת מבנים ממוגנים אשר יתנו מענה ולבחון מתן מענה חינוכי לילדים המתגוררים בכפרים אלו. על הממשלה לספק לאלתר את צרכי הביטחון של האזרחים באזור, החל מביטחון פיסי, הכולל קורת גג, מקלטים ומיגוניות, דרך ביטחון תזונתי, רגשי ובריאותי.

ד. עולות חדשות

- 1) קשיי שפה ונגישות למידע - חלק גדול מהאוכלוסייה הוותיקה של עולות ועולים אינם דוברים עדיין באופן מלא את השפה העברית, אינם מחוברים לקבוצות וואטסאפ או לרשתות החברתיות בעברית וחלק גדול מן המידע אינו מגיע לידיעתן. נדרש מענה הן בהיבטי תרגום והפצת כל המידע המשמעותי בכל השפות, והן ברמת איתור אקטיבי ברשויות ובקהילה, בסיוע מתנדבות ומתנדבים דוברי השפה, של משפחות שאינן דוברות עברית לבירור צרכיהן וסיוע.
- 2) חוסן נפשי וטיפול בטראומה - חלק מהעולות והעולים הגיעו לישראל ממציות קשה וטראומטית. מפניות רבות המגיעות לגופים הרלוונטיים, ניכרת ההשפעה הקשה של המלחמה על משפחות אלו ונדרשת הקצאת משאבים וכוח אדם למענה ולטיפול יזום.

ה. נשים חסרות מעמד ופליטות

מבקשות מקלט מאריתריאה, סודן ואוקראינה חוסות בישראל תחת "הגנה קבוצתית", שמגנה עליהן מפני גירוש, אך הן אינן מוכרות כ"תושבות" לעניין חוק ביטוח לאומי וחוקים נלווים. לכאורה, לו היו מוכרות כפליטות, היו מקבלות סטטוס של "תושבות", ואולם בקשות המקלט שלהן לא מטופלות שנים ארוכות, לעיתים יותר מעשור. על כן, נשים אלה, שרבות מהן איבדו את עבודתן נוכח ההאטה בעבודת המשק (ולעיתים גם נוכח ההכרח להישאר עם ילדיהן בבית, בהעדר מערכת חינוך מתפקדת), אינן מקבלות דמי אבטלה ואף לא זכויות סוציאליות אחרות, כמו גימלת הבטחת הכנסה ויש חשש שגם סיוע שניתן להם מהמדינה יופסק או יצומצם. יתרה מכך, מבקשי ומבקשות מקלט מאריתריאה וסודן, שהתגוררו בישובי הנגב המערבי ונפגעו מפעולות האיבה, אינם זכאים. ות לכאורה אפילו לתגמולים המגיעים לנפגעי פעולות איבה. זאת לאור העובדה שחוק התגמולים

לנפגעי פעולות איבה משנת 1970 קובע שהגימלה תינתן, ביחס למי שאינו "תושב" המדינה, רק אם מדובר במי שנכנס למדינה כדין, ואילו מרבית מבקשות המקלט מאריתריאה וסודן נכנסו לישראל ללא היתר. על מדינת ישראל לגבש מתווה מיידית למענה, סיוע וזכויות בעת החירום הקשה הזו לכל הנפגעות והנפגעים, ללא קשר למעמדם ומעמדן.

כאמור, מסמך זה אינו ממצה את כלל הסוגיות, ואנו צופות כי צרכים ואתגרים נוספים יעלו ככל שתימשך המערכה ויתבהרו השלכותיה.

אנו חוזרות וקוראות לממשלה להגביר מיידית את ייצוגן של נשים, המהוות מעל 50% מהאוכלוסייה, בכל שולחנות קבלת ההחלטות העוסקים במערכה הצבאית, בהשלכותיה, בהחזרת החטופים והחטופות ובהליכי השיקום האזרחיים הנרחבים, לבנות מנגנוני היועצות עם גורמים מקצועיים ועם ארגוני החברה האזרחית המתמחים בתחום המגדר וזכויות הנשים ולטייב את הליכי קבלת ההחלטות המשפיעים על החברה הישראלית כולה.

בברכה,

שדולת הנשים בישראל | נעמ"ת | ויצו | מרכז אדוה | איתך-מעכי | מרכז רקמן לקידום מעמד האשה, אוניברסיטת בר-אילן | איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ונפגעי תקיפה מינית | רוח נשית | מכון דבורה | מיזם 5050 שותפות ושוויון מגדרי | סופרסונס | נשים עושות שלום | בונות אלטרנטיבה | נבחרות-תנועת נשים חרדיות | קולך | דירקטוריות מובילות שינוי | פורום (מ)חייבות שינוי | לא עומדות מנגד | אישה לאישה למען נשים נפגעות אלימות וילדיהן | הפורום למשפט מגדר ומדיניות חברתית | ארגון משפחות נרצחים ונרצחות | מכון קיברשטיין | עבודה שווה | נשות הכותל | החצר הנשית | ארגון דאבליו | קווין בי | אל הלב | פוליטיקאיות צעירות | מרכז יעוץ לאשה | עמותת כ"ן | המטה למאבק בסחר בנשים ובזנות | נשים לגופן | האיגוד הסורופטימיסט הבינלאומי בישראל | מבוי סתום | ארגון מדונה | הקליניקה למשפט ומגדר במרכז משנה | המכללה | פוליטיקלי קוראת | הלבאותה קדמה – התנועה לקידום נשים במוזיקה | ProWoman